

อาจารย์ ดร.ปริญญากรณ์ แพงศรี
รองคณบดีสำนักวิชาการจัดการ สาขาวิชาเศรษฐศาสตร์
มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง

สัมภาษณ์โดย	นายกนกพล	เกตุสัตบรรณ	นักศึกษาชั้นปีที่ 1 สำนักวิชานิติศาสตร์
	นางสาวกรรข	แก้วเมืองเพชร	นักศึกษาชั้นปีที่ 1 สำนักวิชานิติศาสตร์
	นายภูริณัฐ	นิมิตร	นักศึกษาชั้นปีที่ 1 สำนักวิชานิติศาสตร์

คำถามข้อที่ 1 หากประเทศหนึ่งออกกฎหมายลิขสิทธิ์ที่เข้มงวดมากเพื่อปกป้องครีเอเตอร์ แต่อีกประเทศหนึ่งเปิดเสรีให้ปัญญาประดิษฐ์ ท่านคิดเห็นอย่างไรหากประเทศที่เข้มงวดจะสูญเสียความสามารถในการแข่งขันด้านนวัตกรรมปัญญาประดิษฐ์ไปในระดับโลก

การประเมินประเด็นนี้ไม่ควรมองเป็นทางเลือกเพียงสองด้านว่า หากเลือกปกป้องครีเอเตอร์แล้วจะต้องเสียเปรียบด้านปัญญาประดิษฐ์ หรือหากต้องการแข่งขันด้านปัญญาประดิษฐ์ก็ต้องยอมลดการคุ้มครองครีเอเตอร์เพราะในทางปฏิบัติความสามารถในการแข่งขันด้านปัญญาประดิษฐ์ไม่ได้ขึ้นอยู่กับความเข้มงวดหรือการเปิดเสรีด้านลิขสิทธิ์เพียงปัจจัยเดียวแต่ขึ้นอยู่กับกรออกแบบกติกาและระบบนิเวศด้านที่เกี่ยวข้องโดยรวมด้วย สิ่งสำคัญที่ต้องเน้นย้ำ คือ เรื่องการสร้างแรงจูงใจในการสร้างสรรค์ผลงานใหม่ เพราะกฎหมายลิขสิทธิ์ที่ดีไม่ควรมีเป้าหมายเพียงแค่การคุ้มครองผลงานเก่า แต่ต้องส่งเสริมให้เกิดการสร้างสรรค์ผลงานใหม่ต่อไปได้ ดังนั้นหากครีเอเตอร์รู้สึกว่าผลงานของตนถูกนำไปใช้โดยไม่ได้รับผลประโยชน์ตอบแทนใด ๆ ในระยะยาวอาจทำให้แรงจูงใจในการลงทุนสร้างผลงานใหม่ลดลง และอาจส่งผลกระทบต่อปริมาณหรือคุณภาพของผลงานสร้างสรรค์ใหม่ซึ่งจะย้อนกลับมาเป็นผลกระทบต่อปัญญาประดิษฐ์โดยตรง เนื่องจากปัญญาประดิษฐ์จะขาดแคลนวัตถุดิบข้อมูลใหม่ และข้อมูลที่มีคุณภาพสูงในการพัฒนาสร้างสรรค์ผลงานต่อไป นอกจากนี้ หากกฎหมายมีความเข้มงวดมากเกินไปจนต้องดำเนินการจัดการสิทธิในทุกกรณีก่อนจะใช้

ปัญญาประดิษฐ์จะทำให้ต้นทุนในการทำธุรกรรมสูงขึ้น เนื่องจากโมเดลปัญญาประดิษฐ์รุ่นใหม่ที่มีขนาดใหญ่จำเป็นต้องใช้ข้อมูลจำนวนมาก หากต้องเจรจาสัญญากับเจ้าของสิทธิเป็นรายชิ้นต้นทุนดังกล่าวอาจสูงจนไม่คุ้มค่า หรือแพงกว่ามูลค่าของผลงานจากปัญญาประดิษฐ์ กฎเกณฑ์ที่ตั้งใจจะช่วยเหลือครีเอเตอร์จึงอาจไม่ได้ช่วยได้อย่างแท้จริงในทางปฏิบัติ

ในแง่ของความสามารถในการแข่งขันนั้น มีประเด็นที่ต้องพิจารณา คือ การแข่งขันด้านปัญญาประดิษฐ์ไม่ได้พึ่งพาปัจจัยด้านข้อมูลเพียงอย่างเดียว แต่ยังต้องการทรัพยากรอื่น ๆ เช่น บุคลากรที่มีความเชี่ยวชาญ โมเดลพื้นฐานที่ดี และระบบนิเวศที่รองรับ ด้วยเหตุนี้ แม้ประเทศหนึ่งจะมีกฎหมายลิขสิทธิ์ค่อนข้างเข้มงวด แต่หากมีบุคลากรที่มีทักษะสูง มหาวิทยาลัยและสถาบันวิจัยที่เข้มแข็ง โครงสร้างพื้นฐานดิจิทัลที่ดี และระบบนิเวศที่สนับสนุนนวัตกรรม ประเทศนั้นก็ยังสามารถแข่งขันได้ อย่างไรก็ตาม มีงานศึกษาบางส่วนพบความสัมพันธ์ว่า ประเทศที่มีกฎหมายเอื้อต่อการนำข้อมูลไปวิเคราะห์เพื่อพัฒนาปัญญาประดิษฐ์มีแนวโน้มเห็นการเติบโตของงานวิจัย การจดสิทธิบัตร และการเกิดธุรกิจใหม่ที่สูงกว่าประเทศอื่น แม้ว่าสถิติในปัจจุบันอาจจะยังดูไม่ใหญ่นัก แต่สำหรับอุตสาหกรรมที่มีการเติบโตอย่างรวดเร็วเช่นนี้ ความแตกต่างเพียงเล็กน้อยในภาพรวมย่อมส่งผลกระทบมากเช่นกัน ยิ่งเมื่อมองในระดับโลกที่พบว่าการลงทุนด้านปัญญาประดิษฐ์กำลังเกิดการกระจุกตัว ยิ่งสะท้อนให้เห็นว่าประเทศที่มีระบบนิเวศที่ดีนั้น ไม่ได้เกิดจากกฎหมายที่เปิดกว้างเพียงอย่างเดียวแต่ต้องอาศัยปัจจัยหลายด้านร่วมกัน

สรุปความในประเด็นนี้ คือ ปัญหาดังกล่าวไม่ใช่การเลือกระหว่างการปกป้องครีเอเตอร์กับการพัฒนาปัญญาประดิษฐ์ แต่คำถามสำคัญ คือ จะออกแบบกติกาอย่างไรให้การพัฒนาปัญญาประดิษฐ์และแรงจูงใจของครีเอเตอร์สามารถอยู่ร่วมกันได้ ดังนั้นประเทศที่จะได้เปรียบในการแข่งขันระยะยาวจึงไม่ใช่ประเทศที่บังคับใช้กฎหมายเข้มงวดที่สุดหรือเปิดเสรีมากที่สุด แต่เป็นประเทศที่สามารถออกแบบกติกาได้ดี มีการเชื่อมโยงมิติด้านลิขสิทธิ์และมิติด้านการแข่งขันเข้าด้วยกัน โดยไม่แยกแก้ปัญหาเพียงส่วนใดส่วนหนึ่ง

คำถามข้อที่ 2 การปล่อยให้บริษัทปัญญาประดิษฐ์เข้าถึงจากการใช้ข้อมูลลิขสิทธิ์เสรี ถือเป็นประโยชน์สาธารณะที่คุ้มค่าหรือไม่ เมื่อเทียบกับความเสี่ยงที่จะทำลายแรงจูงใจ และรายได้ของกลุ่มอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ในระยะยาว เพราะเหตุใด

ประเด็นนี้นับเป็นหัวใจสำคัญของข้อถกเถียงเรื่องปัญญาประดิษฐ์กับลิขสิทธิ์ ซึ่งสามารถพิจารณาแยกออกเป็นสองมิติหลัก ดังนี้ มิติแรก ในแง่ของประโยชน์ สาธารณะนั้นงานวิจัยหลายชิ้นพบว่า ปัญญาประดิษฐ์สามารถช่วยลดระยะเวลา ในการทำงานบางประเภทได้อย่างมีนัยสำคัญ เช่น งานเขียนโปรแกรมคอมพิวเตอร์ และงานบริการลูกค้า ส่งผลให้มูลค่ารวมที่ผู้บริโภคและสังคมได้รับนั้น สูงกว่ารายได้ ที่บริษัทปัญญาประดิษฐ์จัดเก็บจริง จึงสะท้อนให้เห็นว่าสังคมโดยรวมได้รับประโยชน์ อย่างแท้จริง

มิติที่สอง ในแง่ของครีเอเตอร์ ผลการวิจัยพฤติกรรมในตลาดอิสระออนไลน์ บ่งชี้ว่า หลังจากที่ปัญญาประดิษฐ์เริ่มแพร่หลาย รายได้ต่อเดือนและโอกาสในการจ้างงาน ของกลุ่มอาชีพฟรีแลนซ์ (Freelance) ก็ลดลงอย่างเห็นได้ชัด ซึ่งสะท้อนว่าแม้จะมี ประสบการณ์หรือประวัติการทำงานที่ดี ก็ไม่ได้หมายความว่า จะไม่ได้รับผลกระทบ หากลักษณะงานของตนมีส่วนที่ปัญญาประดิษฐ์สามารถทดแทนได้ ผลดังกล่าวเป็นสัญญาณ ว่าปัญญาประดิษฐ์ได้ส่งผลกระทบในวงกว้างต่อกลุ่มงานที่ใช้ความรู้ (Knowledge Work) บางประเภทอีกด้วย ไม่จำกัดอยู่เฉพาะงานที่ใช้ทักษะเชิงปฏิบัติเท่านั้น

นอกจากนี้ ยังมีประเด็นสำคัญเกี่ยวกับความเป็นธรรมที่มักถูกมองข้าม โดยจากการสำรวจกลุ่มผู้ประกอบการอาชีพศิลปิน (Artist) พบว่า ความกังวลไม่ได้อยู่ที่ เรื่องค่าตอบแทนเป็นหลัก แต่ให้ความสำคัญกับประเด็นที่ว่า ใครคือผู้ที่นำผลงาน ของพวกเขาไปสร้างผลกำไร ปัญหาในปัจจุบันจึงไม่ใช่เพียงเรื่องของตัวเงิน แต่เป็นเรื่องของ ความรู้สึกของเจ้าของผลงานเมื่อผลงานของตนถูกนำไปใช้ประโยชน์โดยไม่มีทางเลือก ซึ่งหากครีเอเตอร์เกิดความรู้สึกดังกล่าว ก็อาจส่งผลให้การผลิตผลงานลดลงตามมา ในทางเศรษฐศาสตร์ ปรากฏการณ์นี้อาจพิจารณาได้ว่าเป็นผลกระทบภายนอก เนื่องจากบริษัทปัญญาประดิษฐ์สามารถนำข้อมูลไปใช้ประโยชน์โดยไม่ต้องแบกรับ

ต้นทุนการผลิตที่ครีเอเตอร์เป็นผู้จ่ายและเมื่อส่งผลกระทบต่อรายได้โดยตรง ก็อาจทำให้แรงจูงใจในการลงทุนสร้างผลงานใหม่ลดลงตามไปด้วย ท้ายที่สุด จึงอยู่ที่สังคมจะออกแบบระบบอย่างไรเพื่อรองรับปัญหานี้ ทั้งนี้ มีแนวคิดที่น่าสนใจว่า หากในตลาดปัจจุบันยังมีข้อมูลเก่าให้เลือกใช้เป็นจำนวนมาก การเปิดกว้างให้เข้าถึงข้อมูลก็อาจจะเป็นสิ่งที่พอร์รับได้ในระดับหนึ่ง แต่เมื่อใดก็ตามที่ข้อมูลคุณภาพดีเริ่มขาดแคลน หากไม่มีระบบชดเชยที่เหมาะสมให้แก่ครีเอเตอร์ ความเสียหายจะเกิดขึ้นกับทั้งสองฝ่ายพร้อมกัน นั่นคือครีเอเตอร์จะขาดรายได้ ในขณะที่ปัญญาประดิษฐ์ก็จะขาดแคลนวัตถุดิบและข้อมูลที่ใหม่และมีคุณภาพสำหรับการพัฒนา

ดังนั้น การอนุญาตให้ปัญญาประดิษฐ์เข้าถึงข้อมูลที่มีลิขสิทธิ์ แม้จะสามารถสร้างประโยชน์สาธารณะได้จริง แต่ไม่ควรเป็นการเปิดให้เข้าถึงอย่างเสรีโดยปราศจากเงื่อนไขใด ๆ ทางออกที่สมมูล คือ การสร้างระบบที่ช่วยให้ปัญญาประดิษฐ์สามารถเข้าถึงข้อมูลได้อย่างเพียงพอต่อการสร้างสรรค์นวัตกรรม ควบคู่ไปกับการรักษาความโปร่งใส รวมถึงการมีระบบชดเชยที่เหมาะสม เพื่อสร้างหลักประกันว่าครีเอเตอร์รายย่อยจะไม่ถูกทอดทิ้งไว้เบื้องหลังในระบบเศรษฐกิจยุคใหม่

คำถามข้อที่ 3 ปัจจุบันบริษัทแพลตฟอร์มปัญญาประดิษฐ์รายใหญ่เริ่มทำสัญญาผูกขาดกับสำนักข่าวและคลังข้อมูลระดับโลก ท่านเห็นว่า สิ่งนี้จะนำไปสู่การผูกขาดทั้งในส่วนข้อมูลและผลผลิตจนทำลายกลไกการแข่งขันที่เสรีหรือไม่ เพราะเหตุใด

ประเด็นความเสี่ยงเรื่องการผูกขาดนี้สามารถจำแนกออกเป็น 2 มิติหลัก ได้แก่ มิติด้านการผูกขาดในส่วนของข้อมูล และมิติด้านการที่ปัญญาประดิษฐ์เข้ามาเปลี่ยนกติกาของอินเทอร์เน็ตโดยรวม ในมิติด้านข้อมูลนั้น ปัจจุบันเกิดข้อตกลงการใช้สิทธิการใช้งาน (Licensing Deal) ขนาดใหญ่ระหว่างบริษัทปัญญาประดิษฐ์กับสำนักข่าว ซึ่งบางข้อตกลงมีมูลค่าสูงถึงหลายล้านดอลลาร์สหรัฐ ในทางเศรษฐศาสตร์ ปรากฏการณ์นี้ชี้ให้เห็นว่าข้อมูลคุณภาพสูงได้กลายเป็นสินทรัพย์เชิงกลยุทธ์ หมายความว่า บริษัทที่มีเงินทุนสูงมีความได้เปรียบในการพัฒนาโมเดลปัญญาประดิษฐ์ที่มีคุณภาพสูงขึ้น ซึ่งจะสร้างรายได้

กลับมาให้บริษัทสามารถนำไปทำข้อตกลงซื้อสิทธิข้อมูลใหม่ ๆ ได้อย่างต่อเนื่อง ส่งผลให้ผู้เล่นรายใหม่ในตลาดเข้ามาแข่งขันได้มากยิ่งขึ้นเรื่อย ๆ

ส่วนอีกมิติหนึ่งที่มีความสำคัญไม่แพ้กัน คือ การที่ปัญญาประดิษฐ์กำลังเปลี่ยนแปลงระบบการแลกเปลี่ยนผลประโยชน์บนอินเทอร์เน็ต ในอดีตเมื่อผู้ใช้ค้นหาข้อมูลระบบจะนำเนื้อหาบางส่วนจากสำนักข่าวมาแสดงพร้อมแนบลิงก์เพื่อให้เกิดการกดเข้าชม ซึ่งสำนักข่าวสามารถนำยอดการเข้าชมดังกล่าวไปเปลี่ยนเป็นรายได้จากการโฆษณาได้ แต่ระบบปัญญาประดิษฐ์ในปัจจุบันช่วยให้ผู้ใช้ได้รับคำตอบภายในระบบทันทีโดยไม่ต้องกดเข้าไปยังแหล่งข้อมูลต้นทาง มีผู้ใช้ประมาณ 1 ใน 3 เท่านั้นที่กดลิงก์ไปยังแหล่งข้อมูลต้นฉบับอย่างสม่ำเสมอ ขณะที่ผู้ใช้ส่วนที่เหลือมีแนวโน้มกดลิงก์ดังกล่าวน้อยมากหรือไม่กดเลย ปรากฏการณ์นี้หมายความว่า ต่อให้ไม่มีข้อตกลงแบบผูกขาด ปัญญาประดิษฐ์ก็สามารถดึงเอามูลค่า (Value) ออกจากระบบของผู้สร้างสรรค์ผลงานโดยอัตโนมัติอยู่แล้ว ยิ่งหากมีการทำข้อตกลงแบบผูกขาดเอกสิทธิ์ร่วมด้วยก็จะยิ่งสร้างความได้เปรียบให้แก่ผู้เล่นรายใหญ่บางราย ในขณะที่ผู้ผลิตเนื้อหารายอื่นที่ไม่มีอำนาจต่อรองจะต้องตกเป็นฝ่ายเสียเปรียบมากยิ่งขึ้น

อย่างไรก็ตาม แม้จะมีความเสี่ยงที่จะนำไปสู่การผูกขาดจริง แต่ก็ยังไม่ควรด่วนสรุปว่าการผูกขาดจะเกิดขึ้นโดยสมบูรณ์ในทุกภาคส่วน เนื่องจากยังมีปัจจัยบางประการที่ช่วยสร้างความสมดุลในตลาด เช่น การมีโมเดลแบบโอเพนซอร์ส (Open Source) ซึ่งช่วยเปิดโอกาสให้ผู้เล่นรายเล็กสามารถเข้าสู่ตลาดและร่วมแข่งขันได้ นอกจากนี้สำนักข่าวและครีเอเตอร์เริ่มมีการรวมกลุ่มกันเป็นเครือข่ายพันธมิตรสื่อเพื่อเพิ่มอำนาจในการเจรจาต่อรองและมีการจัดสรรส่วนแบ่งรายได้ให้แก่เจ้าของเนื้อหาตามระบบการใช้งานจริง การดำเนินงานร่วมกันของกลุ่มคนเหล่านี้จึงเป็นอีกหนึ่งปัจจัยสำคัญที่ช่วยเพิ่มอำนาจต่อรองให้แก่ฝั่งเจ้าของลิขสิทธิ์เนื้อหา

สรุปความในประเด็นนี้ คือ ในยุคที่ปัญญาประดิษฐ์ขับเคลื่อนด้วยข้อมูล หากข้อมูลคุณภาพสูงถูกจำกัดสิทธิ์ไว้กับบริษัทเพียงไม่กี่ราย ขอบเขตของการแข่งขันในตลาดก็มีแนวโน้มจะแคบลงและผู้เล่นรายใหม่อาจเข้าสู่ตลาดได้ยากขึ้น ทางออกของปัญหานี้จึงไม่ใช่การห้ามทำสัญญาซื้อขายสิทธิ์ทั้งหมด แต่เป็นการควบคุม

และส่งเสริมให้เกิดการซื้อขายสิทธิ์ในข้อมูลอย่างเป็นธรรม โปร่งใสและไม่ปล่อยให้ข้อตกลงเหล่านี้กลายเป็นเครื่องมือที่กีดกันผู้เล่นรายใหม่ในการเข้าสู่ตลาด

คำถามข้อที่ 4 หากในอนาคต โลกมีบรรทัดฐานทางกฎหมายที่เข้มงวดมาก โดยบังคับให้บริษัทปัญญาประดิษฐ์ต้องจ่ายค่าลิขสิทธิ์ข้อมูลทุกชิ้นก่อนนำไปเทรน ในเชิงเศรษฐศาสตร์ สิ่งนี้จะกลายเป็นการสร้างอุปสรรคในการเข้าสู่ตลาดที่เอื้อประโยชน์ให้เฉพาะบริษัทเทคโนโลยีขนาดใหญ่ จะทำลายโอกาสการแข่งขันของบริษัทเกิดใหม่ (Startup) หรือวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (SMEs) หรือไม่

การผลักดันนโยบายและการออกกฎเพื่อบังคับสร้างความยุติธรรมและคุ้มครองผู้บริโภค อีกด้านหนึ่งอาจกลายเป็นการสร้างกำแพงให้แก่ตลาดแทน หากมีการบังคับให้จ่ายค่าลิขสิทธิ์ข้อมูลทุกชิ้นก่อนนำไปพัฒนาโมเดลปัญญาประดิษฐ์รุ่นใหม่ที่มีขนาดใหญ่ และจำเป็นต้องใช้ข้อมูลมหาศาล สิ่งที่น่ากังวล คือ ภาระด้านต้นทุนของแต่ละบริษัท เนื่องจากบริษัทเทคโนโลยีขนาดใหญ่จะได้เปรียบอย่างเห็นได้ชัด เพราะมีเงินทุนที่มากมาย ระบบจัดการข้อมูล และมีอำนาจต่อรองที่สูงกว่า จึงสามารถรับภาระด้านการเจรจา การตรวจสอบสิทธิและการปฏิบัติตามกฎหมายได้ดีกว่าผู้เล่นรายเล็ก ในทางตรงกันข้าม บริษัทเกิดใหม่ (Startup) และวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (SMEs) ยังมีเงินทุนและทรัพยากรที่จำกัด กฎหมายในลักษณะนี้อาจช่วยผู้บริโภคได้เพียงบางส่วน เนื่องจากผลประโยชน์จากระบบดังกล่าวอาจไปถึงเจ้าของสิทธิรายใหญ่ได้มากกว่ารายย่อย

สิ่งที่สำคัญประการต่อมา คือ แม้จะไม่มีประเด็นเรื่องใบอนุญาตข้อมูลลิขสิทธิ์ กลุ่มบริษัทเกิดใหม่ (Startup) หรือวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (SMEs) ก็ยังต้องเผชิญกับอุปสรรคในการเข้าสู่ตลาดธุรกิจปัญญาประดิษฐ์ที่สูงมากอยู่แล้ว ไม่ว่าจะเป็นต้นทุนด้านทรัพยากร การประมวลผลที่ต้องใช้เงินทุนมหาศาล การต้องพึ่งพาโมเดลพื้นฐานจากบริษัทรายใหญ่ ตลอดจนการขาดแคลนบุคลากรที่มีความเชี่ยวชาญระดับสูง และช่องทางการเข้าถึงผู้ใช้บริการที่กระจุกตัวอยู่ในแพลตฟอร์มรายใหญ่เพียงไม่กี่ราย ข้อมูลทั้งด้านการลงทุนและการนำปัญญาประดิษฐ์ไปใช้ในองค์กรพบว่า ทรัพยากรและผลตอบแทนจากปัญญาประดิษฐ์กระจุกตัวอยู่ในกลุ่มประเทศและองค์กรที่มี

ความพร้อมสูง โดยบริษัทที่มีความพร้อมทั้งด้านเงินทุน ข้อมูลและโครงสร้างพื้นฐาน จะเป็นผู้ได้เปรียบอย่างชัดเจน เมื่อบริษัทขนาดใหญ่ไม่กีรายสามารถควบคุมทั้งข้อมูล ทรัพยากร และอำนาจการเข้าถึงตลาด ก็อาจเกิดการใช้อำนาจดังกล่าวในการกีดกันคู่แข่ง ในหลากหลายรูปแบบ เช่น การทำข้อตกลงทางการค้าแบบผูกขาด หรือการซื้อข้อมูลของกลุ่มบริษัทเกิดใหม่ (Startup) เพื่อรวบรวมข้อมูล

อย่างไรก็ดี ปัญหานี้ยังมีทางออกที่ไม่จำเป็นต้องบังคับให้จ่ายค่าลิขสิทธิ์ผลงาน ทุกชิ้น แต่สามารถเปลี่ยนมาใช้วิธีลดต้นทุนในการทำธุรกรรมให้อยู่ในระดับที่ต่ำ เพียงพอให้กลุ่มบริษัทเกิดใหม่ (Startup) หรือวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม(SMEs) สามารถเข้าถึงข้อมูลได้ เช่น การกำหนดอัตราค่าตอบแทนกลางที่ทุกบริษัทสามารถเข้าถึงได้ในราคามาตรฐานหรือระบบกลางที่ช่วยลดภาระการเจรจากับเจ้าของสิทธิเป็นราย ๆ แต่อาจจะต้องมีข้อถกเถียงและพิจารณาร่วมกันต่อไปว่าจะกำหนดเกณฑ์ราคาที่เป็นธรรม อย่างไร ทั้งนี้ หากสามารถออกแบบกติกาที่ช่วยลดต้นทุนธุรกรรม สร้างความโปร่งใส และเปิดช่องทางให้บริษัทรายเล็กเข้าถึงข้อมูลหรือโมเดลปัญญาประดิษฐ์ได้อย่างเป็นธรรม การคุ้มครองสิทธิของครีเอเตอร์ก็ย่อมจะสามารถขับเคลื่อนควบคู่ไปกับการส่งเสริม นวัตกรรมปัญญาประดิษฐ์ได้อย่างยั่งยืน

คำถามข้อที่ 5 กฎหมายลิขสิทธิ์ในอดีตช่วยปกป้องรายได้ระยะยาวของแรงงานทักษะสูงแต่เมื่อปัญญาประดิษฐ์สามารถเรียนรู้จากงานที่มีลิขสิทธิ์เหล่านั้นและเปลี่ยนเป็นทักษะ อัตโนมัติ ท่านคิดว่าสิ่งนี้กำลังทำให้ทุนมนุษย์ที่มีความรู้และประสบการณ์ของแรงงานกลุ่มนี้ เสื่อมมูลค่าลงอย่างรวดเร็วเกินไป หรือไม่ และตลาดแรงงานควรปรับตัวอย่างไร สิทธิในการ ปฏิเสธการเข้าถึงข้อมูลเพื่อฟื้นฟูประสิทธิภาพของกลไกตลาด และการจัดสรรทรัพยากร อย่างเป็นธรรม

ปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในปัจจุบันถือเป็นการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของทุนมนุษย์ อย่างมีนัยสำคัญ ในอดีต บุคคลที่มีความรู้และประสบการณ์สะสมมาอย่างยาวนาน จะได้รับค่าตอบแทนจากความเชี่ยวชาญเฉพาะทางผ่านค่าจ้าง มูลค่าของผลงาน หรือค่าลิขสิทธิ์ ทว่าเมื่อปัญญาประดิษฐ์สามารถเรียนรู้จากผลงานจำนวนมหาศาล

และผลิตงานบางประเภทได้รวดเร็วยิ่งขึ้นด้วยต้นทุนที่ต่ำลง ตลาดจึงมีแนวโน้มที่จะจ่ายค่าตอบแทนให้แก่ทักษะดั้งเดิมของมนุษย์น้อยลง สมมาตรดังกล่าวจึงสะท้อนการลดลงของมูลค่าทักษะบางประเภท แต่ไม่ได้หมายความว่าคุณค่าของมนุษย์โดยรวมจะลดลงตามไปด้วย ทั้งนี้ แรงงานทักษะสูงก็ไม่ได้อยู่นอกขอบเขตของผลกระทบจากปัญญาประดิษฐ์เพราะงานย่อยบางส่วนในอาชีพที่ต้องใช้ความรู้และการศึกษาสูงก็สามารถถูกทำให้เป็นอัตโนมัติหรือได้รับการเสริมด้วยปัญญาประดิษฐ์ได้เช่นกัน หากพิจารณาในบริบทที่กว้างขึ้นงานที่มีความเสี่ยงต่อการได้รับผลกระทบจากปัญญาประดิษฐ์ไม่ได้จำกัดอยู่เฉพาะแรงงานรายได้ต่ำ เพราะอาชีพที่ใช้การศึกษาและทักษะสูง เช่น งานคอมพิวเตอร์ งานวิเคราะห์และงานด้านธุรกิจหรือการเงิน ก็มีโอกาสได้รับผลกระทบจากปัญญาประดิษฐ์สูงเช่นกัน สำหรับประเทศไทย ข้อมูลจากสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย (TDRI) ระบุว่า มีแรงงานไทยเกือบ 9 ล้านคนหรือประมาณ 1 ใน 5 ของแรงงานทั้งหมด กำลังได้รับผลกระทบจากปัญญาประดิษฐ์โดยกลุ่มที่เสี่ยงต่อการถูกทดแทน มากกว่าครึ่งหนึ่งเป็นผู้ที่สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรีขึ้นไป

แม้จะมีงานวิจัยยืนยันว่า ปัญญาประดิษฐ์ช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการทำงานได้ โดยทำหน้าที่เหมือนเครื่องมือถ่ายทอดจากพนักงานรุ่นเก่าไปสู่พนักงานใหม่ แต่อีกด้านหนึ่งก็มีประเด็นที่ต้องระมัดระวังเพราะเมื่อความรู้หรือทักษะบางประเภทถูกถ่ายทอดผ่านปัญญาประดิษฐ์ได้ง่ายขึ้นความจำเป็นในการเรียนรู้จากประสบการณ์จริงอาจลดลงและอาจทำให้แรงงานรุ่นใหม่มีโอกาสน้อยลงในการพัฒนาทักษะเชิงลึกด้วยตนเอง หากไม่มีมาตรการรองรับที่เพียงพอในการรักษาทักษะและพัฒนาทักษะเชิงลึกเหล่านี้ย่อมส่งผลกระทบต่อคุณภาพของแรงงานในระยะยาว ส่วนในมิติด้านการปรับตัวของตลาดแรงงาน ความเสี่ยงอาจไม่ใช่การที่แรงงานทักษะสูงจะถูกทดแทนไปทั้งหมด แต่เป็นช่องว่างระหว่างบุคคลที่ใช้ปัญญาประดิษฐ์เพื่อยกระดับประสิทธิภาพงานกับบุคคลที่ถูกปัญญาประดิษฐ์ทดแทนในงานย่อย ปัจจุบันตลาดแรงงานให้ความสำคัญกับทักษะในลักษณะผสมผสาน คือมีทั้งความเชี่ยวชาญในสาขางาน และความสามารถในการใช้ การกำกับดูแลและตรวจสอบปัญญาประดิษฐ์

ด้วยเหตุนี้ ตลาดแรงงานจึงจำเป็นต้องปรับเปลี่ยนกระบวนการพัฒนาทักษะ จากเดิมที่มุ่งเน้นการทำซ้ำไปสู่ทักษะในการใช้การกำกับดูแล เข้าใจขีดความสามารถ และข้อจำกัดของปัญญาประดิษฐ์อย่างมีวิจารณญาณ โดยในภาคการศึกษาต้องปรับปรุง กระบวนการเรียนรู้ให้ผู้เรียนเข้าใจกระบวนการคิด มิใช่เพียงแค่การใช้ปัญญาประดิษฐ์ เพื่อให้ได้คำตอบที่รวดเร็วเท่านั้น ขณะที่ภาคธุรกิจควรออกแบบโครงสร้างงานให้ยังคง มีพื้นที่สำหรับงานระดับเริ่มต้น (Entry-level jobs) เพราะงานเหล่านี้เป็นจุดเริ่มต้น ของการเรียนรู้และสะสมประสบการณ์ หากปัญญาประดิษฐ์เข้ามาทดแทนงานระดับนี้ มากเกินไปอาจทำให้เส้นทางการพัฒนาจากแรงงานใหม่ไปสู่ผู้เชี่ยวชาญขาดความ ต่อเนื่องได้

บทสรุปในประเด็นนี้ คือ ปัญญาประดิษฐ์ส่งผลให้แรงงานมนุษย์บางส่วน โดยเฉพาะกลุ่มงานทักษะที่สามารถทำซ้ำและแปลงเป็นชุดข้อมูลได้เสื่อมมูลค่าลง อย่างรวดเร็ว แต่ในทางกลับกัน ปัญญาประดิษฐ์ก็ช่วยให้ทุนมนุษย์บางประเภทมีมูลค่าสูงขึ้น โดยเฉพาะทักษะด้านการตรวจสอบ การตัดสินใจ และการวิเคราะห์ผลลัพธ์ ดังนั้น การกำหนดนโยบายและการกำกับดูแลของภาครัฐจึงไม่ใช่การสกัดกั้นเทคโนโลยี ปัญญาประดิษฐ์ แต่เป็นการเปลี่ยนผ่านด้านแรงงานโดยต้องมีมาตรการคุ้มครอง และส่งเสริมที่ไม่ทอดทิ้งทั้งกลุ่มคนรุ่นใหม่และกลุ่มครีเอเตอร์

คำถามข้อที่ 6 เมื่อกฎหมายลิขสิทธิ์ดั้งเดิมไม่สามารถตอบสนองต่อพลวัตทางเศรษฐกิจ ในยุคปัญญาประดิษฐ์ ท่านเห็นว่ามีคามจำเป็นและความเป็นไปได้เพียงใดในการนิยามสิทธิ ในทรัพย์สินรูปแบบใหม่ เช่น สิทธิในอัลกอริทึมเชิงสร้างสรรค์ หรือสิทธิในการปฏิเสธ การเข้าถึงข้อมูล เพื่อฟื้นฟูประสิทธิภาพของกลไกตลาด และการจัดสรรทรัพยากร อย่างเป็นธรรม

กฎหมายลิขสิทธิ์ดั้งเดิมในอดีตถูกออกแบบขึ้นในบริบทที่การสร้างสรรค์ การคัดลอกและการเรียนรู้ของมนุษย์มีขอบเขตที่แตกต่างจากการประมวลผลข้อมูล โดยปัญญาประดิษฐ์ โดยมองว่ากระบวนการที่มนุษย์อ่านหนังสือ ชมภาพถ่ายหรือฟังเพลง แล้วเกิดเป็นแรงบันดาลใจในการสร้างสรรค์ผลงานใหม่ผ่านประสบการณ์ของตนเอง

ถือเป็นกระบวนการเรียนรู้ตามธรรมชาติที่ไม่เข้าข่ายการละเมิดลิขสิทธิ์ ทว่าการพัฒนาปัญญาประดิษฐ์ทำให้เส้นแบ่งดังกล่าวซับซ้อนขึ้นมากเพราะการเรียนรู้ของปัญญาประดิษฐ์เกิดขึ้นในระดับขนาดและความเร็วที่แตกต่างจากการเรียนรู้ของมนุษย์ ซึ่งนักวิชาการบางส่วนเห็นว่า การเรียนรู้ของปัญญาประดิษฐ์มีความแตกต่างจากการเรียนรู้ของมนุษย์ กล่าวคือ มนุษย์สามารถอ่านงานได้ที่ละชิ้นและต้องใช้ระยะเวลานานในการผลิตผลลัพธ์ แต่ปัญญาประดิษฐ์สามารถประมวลผลข้อมูลได้จำนวนมหาศาลพร้อมกัน และผลิตผลลัพธ์ออกมาได้ในระยะเวลาอันสั้นด้วยต้นทุนที่ต่ำ ความแตกต่างในลักษณะดังกล่าวเป็นประเด็นที่กฎหมายเดิมไม่ได้ถูกออกแบบมาเพื่อรองรับ จากคดีความที่เกิดขึ้นจริงในปัจจุบัน ความไม่ชัดเจนของข้อกฎหมายได้สร้างความไม่แน่นอน ทั้งแก่ผู้พัฒนาและเจ้าของผลงาน โดยเฉพาะประเด็นข้อถกเถียงที่ว่า การนำข้อมูลจากแหล่งที่ไม่ชอบด้วยกฎหมายไปใช้ฝึกฝนปัญญาประดิษฐ์จะสามารถนับเป็นหลักการใช้งานที่เป็นธรรม (Fair Use) ได้หรือไม่ ซึ่งความไม่แน่นอนดังกล่าวสร้างต้นทุนแก่ทั้งเจ้าของผลงานและผู้พัฒนา เพราะแต่ละฝ่ายไม่สามารถประเมินสิทธิ ภาระและความเสี่ยงทางกฎหมายได้อย่างชัดเจน

ด้วยเหตุนี้ จึงมีความจำเป็นที่จะต้องพิจารณากลไกสิทธิรูปแบบใหม่บางส่วน แต่ไม่ควรริบขยายสิทธิให้กว้างเกินไปโดยไม่คำนึงถึงต้นทุน และผลต่อการแข่งขัน โดยมีข้อเสนอแนะแนวทางที่น่าสนใจ 3 รูปแบบ รูปแบบแรก คือ การรับรองสิทธิเพิ่มเติมให้แก่เจ้าของลิขสิทธิ์ในการอนุญาตหรือเรียกเก็บค่าตอบแทนสำหรับการนำผลงานไปฝึกฝนปัญญาประดิษฐ์โดยเฉพาะ เนื่องจากสิทธิดั้งเดิมไม่ได้ครอบคลุมกระบวนการนี้อย่างชัดเจน ซึ่งแนวคิดนี้จะช่วยสร้างกลไกตลาดให้สามารถดำเนินต่อไปได้โดยไม่จำเป็นต้องพึ่งพาการตัดสินของศาลเพียงอย่างเดียว รูปแบบที่สอง คือ ระบบการเลือกให้สิทธิรับหรือปฏิเสธ ซึ่งเปิดโอกาสให้เจ้าของผลงานสามารถแสดงเจตนาได้ว่าจะอนุญาต ไม่อนุญาต หรืออนุญาตภายใต้เงื่อนไขใดให้นำผลงานไปใช้พัฒนาโมเดลปัญญาประดิษฐ์หรือไม่ แนวทางนี้จะช่วยลดต้นทุนในการทำธุรกรรมได้มาก สอดคล้องกับทิศทางของสหภาพยุโรป (EU) ที่เพิ่มภาระด้านความโปร่งใสเกี่ยวกับข้อมูลที่ใช้ฝึกโมเดลและพัฒนาไกลให้เจ้าของสิทธิสามารถแสดงเจตนาได้ชัดเจนขึ้น และรูปแบบที่สาม คือ ระบบการจัดสรรส่วนแบ่งรายได้ โดยคำนวณว่า ข้อมูลของครีเอเตอร์รายใดมีส่วนช่วยในการสร้างผลลัพธ์

หรือสร้างรายได้ให้แก่ระบบมากนักน้อยเพียงใด แล้วจึงแบ่งรายได้กลับคืนไปตามสัดส่วนนั้น แม้แนวทางนี้จะมีความน่าสนใจ แต่ในทางปฏิบัติยังทำได้ยากเนื่องจากข้อมูลมีปริมาณ มหาศาลและมีความซับซ้อนสูง

บทสรุปของประเด็นนี้ คือ แนวทางทั้งสามรูปแบบข้างต้น การจะนำไปสู่ข้อปฏิบัติ ที่ได้ผลจริงอาจต้องรอการปรับปรุงแก้ไขกฎหมายฉบับใหม่ เพื่อกำหนดให้เป็นมาตรฐาน อุตสาหกรรมร่วมกัน (Industry Standard) ควบคู่ไปกับการทำข้อตกลงด้วยความสมัครใจ ของผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียทุกฝ่าย จึงจะสามารถสร้างข้อยุติที่เป็นธรรมและมีประสิทธิภาพ สูงสุดได้

คำถามข้อที่ 7 ในทางเศรษฐศาสตร์ เมื่อผลงานนั้นไม่ได้สร้างด้วยความพยายาม หรือความประณีตมากพอ และเมื่อปัญญาประดิษฐ์สามารถสร้างผลงานที่เคยต้องใช้ ทรัพยากรอย่างมากในการสร้างสรรค์นั้นกลับสามารถสร้างให้เสร็จได้ในทันทีโดยไม่ต้อง พึงพาทรัพยากรเท่ากับแรงงานของมนุษย์ ท่านคิดว่าพฤติกรรมการซื้อขายของผู้บริโภค จะเปลี่ยนไปในทิศทางที่ยอมจ่ายเงินน้อยลงให้กับผลงานของมนุษย์หรือไม่ และจะทำลาย โครงสร้างราคาของชิ้นงานศิลปะในตลาดอย่างไร

ในปัจจุบัน ปัญญาประดิษฐ์สามารถสร้างสรรค์ผลงานภาพที่มีความสวยงามได้ ภายในระยะเวลาไม่กี่วินาที โดยที่ผู้ใช้บริการไม่จำเป็นต้องเสียค่าใช้จ่ายจำนวนมาก ให้แก่ศิลปิน ในทางเศรษฐศาสตร์ ราคาของสินค้าและบริการจะถูกกำหนดจากการรับรู้ ข้อมูลและคุณค่าของผู้บริโภคที่มีต่อสิ่งนั้น ไม่ได้ขึ้นอยู่กับต้นทุนในกระบวนการผลิตเสมอไป การก้าวเข้ามาของปัญญาประดิษฐ์จึงกำลังเปลี่ยนแปลงการรับรู้ของมนุษย์ในมิตินี้ ทั้งนี้ ปัจจุบันพบว่า ปริมาณการสร้างงานศิลปะจากปัญญาประดิษฐ์บนแพลตฟอร์มต่าง ๆ ลดลงราวร้อยละ 30 หลังจากมีคำตัดสินที่เกี่ยวข้องกับสถานการณ์คุ้มครองลิขสิทธิ์ ของงานที่สร้างโดยปัญญาประดิษฐ์ ตัวเลขดังกล่าวสะท้อนว่า อัตราการผลิตงานจาก ปัญญาประดิษฐ์เริ่มชะลอตัวลง เนื่องจากก่อนหน้านี้มีการผลิตงานออกมาเป็นจำนวนมาก และทำได้ง่าย อย่างไรก็ตาม หลักฐานยังคงชี้ให้เห็นว่า ผู้ว่าจ้างบางส่วนได้เริ่มหันไปใช้ ปัญญาประดิษฐ์ทดแทนการจ้างแรงงานมนุษย์ในการผลิตงานบางประเภทแล้ว

หากพิจารณาในภาพรวมที่กว้างขึ้น ตลาดงานสร้างสรรค์สามารถจำแนกออกได้อย่างน้อยสองกลุ่ม กลุ่มแรก คือ งานสร้างสรรค์ที่มีมาตรฐาน เช่น ภาพถ่ายสำเร็จรูปสำหรับจำหน่าย บทความ งานปรับแต่งเว็บไซต์เพื่อเพิ่มอันดับในการค้นหา (SEO) ข้อความโฆษณา หรือการออกแบบตราสัญลักษณ์ (Logo) งานในกลุ่มนี้กำลังเผชิญกับแรงกดดันด้านราคาอย่างหนัก เนื่องจากปัญญาประดิษฐ์สามารถผลิตได้รวดเร็วกว่ามาก และเมื่อมีสินค้าทดแทนที่มีราคาถูกกว่าเข้าสู่ตลาด ก็อาจลดราคาของงานบางประเภทลง โดยเฉพาะงานที่มีลักษณะทดแทนกันได้ง่าย ส่วนงานกลุ่มที่สอง คือ งานที่มุ่งเน้นการสะท้อนคุณค่าความเป็นมนุษย์ ซึ่งเป็นงานที่มูลค่าเกิดขึ้นจากกระบวนการคิดสร้างสรรค์ มีอัตลักษณ์เฉพาะตัวของผู้สร้าง มีมิติด้านความสัมพันธ์ระหว่างผู้สร้างกับผู้รับ รวมถึงมีบริบทที่ไม่สามารถทำซ้ำได้ งานในกลุ่มนี้จะยังคงสามารถรักษาคุณค่าหรืออาจสร้างมูลค่าเพิ่มได้มากขึ้น เนื่องจากความหายากของงาน ศิลปะประเภทนี้ไม่ได้ขึ้นอยู่กับความยากง่ายในเชิงเทคนิคการผลิต แต่ขึ้นอยู่กับว่าใครเป็นผู้สร้างสรรค์ ผลิตขึ้น ณ สถานที่ใด และมีความหมายอย่างไรต่อผู้รับ ยิ่งในยุคที่ทุกคนสามารถเข้าถึงปัญญาประดิษฐ์ได้ง่าย ผลงานที่สร้างสรรค์โดยมนุษย์อย่างแท้จริงที่มีที่มาอย่างชัดเจน จะยังมีความโดดเด่นเป็นที่ต้องการและสร้างมูลค่าเพิ่มจากความแท้จริง (Authenticity Premium) ได้มากยิ่งขึ้น สอดคล้องกับผลการสำรวจกลุ่มผู้ประกอบการอาชีพศิลปิน (Artist) ซึ่งพบว่าร้อยละ 80 ต้องการให้มีการเปิดเผยว่าผลงานชิ้นนั้น ๆ มีการใช้ปัญญาประดิษฐ์ในการฝึกฝนหรือร่วมผลิตหรือไม่ ข้อมูลนี้จึงกลายเป็นปัจจัยสำคัญในการกำหนดมูลค่าและความเหมาะสมของราคา ซึ่งผู้บริโภคที่ให้ความสำคัญกับมิตินี้ ยินดีที่จะจ่ายเงินในราคาที่สูงกว่าเนื่องจากรับรู้ถึงแหล่งที่มา และสามารถตรวจสอบความโปร่งใสได้

บทสรุปในประเด็นนี้ คือ พฤติกรรมการซื้อของผู้บริโภคจะแตกต่างกันชัดเจนมากยิ่งขึ้นโดยผู้บริโภคกลุ่มหนึ่งจะยอมจ่ายเงินน้อยลงสำหรับงานทั่วไปที่ปัญญาประดิษฐ์สามารถทดแทนได้ ในขณะที่ผู้บริโภคอีกกลุ่มหนึ่งกลับยินดีที่จะจ่ายเงินเพิ่มขึ้นให้แก่ผลงานที่มีคุณค่าความเป็นมนุษย์และความหายาก ดังนั้นปัญญาประดิษฐ์จึงไม่ได้ทำลายโครงสร้างราคาจนทำให้งานศิลปะของมนุษย์หมดมูลค่า

ไปทั้งหมด แต่เป็นปัจจัยที่ทำให้ตลาดเกิดการคัดกรองและแยกแยะคุณค่าของผลงาน
แต่ละประเภทออกจากกันได้อย่างชัดเจนยิ่งขึ้นว่ามูลค่าที่แท้จริงของงานชิ้นนั้น
เกิดจากปัจจัยใด